

elita^{uz}

Elektron Ilmiy
Jurnal

No.2 (3)
2025

MUNDARIJA

HAKAMLIK SUDI INSTITUTINING TARIXIY NEGIZI VA NAZARIY-HUQUQIY MOHIYATI.....	2
Akrombek Mamadaliyev.....	2
ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN MEDIATSIYA JARAYONLARIDA FOYDALANISHNING ISTIQBOLLARI.....	13
Jasurbek Yoqubov.....	13
XALQARO MEDIATSIYA OID XALQARO SHARTNOMALAR HAMDA DAVLATLARARO TUZILGAN BOSHQA KELISHUVLAR.....	20
Xonzodabegim Axrorova.....	20
CHET DAVLAT SUDLARI HAMDA HAKAMLIK SUDLARI QARORLARINI TAN OLISH VA IJRO ETISHNING NAZARIY-HUQUQIY ASOSLARI.....	34
Odina Turg'unova.....	34
INTERNET TARMOG'IDAGI HUQUQBUZARLIK TUSHUNCHASI VA UNING HUQUQIY TAHLILI.....	41
Bonuxon Usmonova.....	41
SPORTCHILARNING NOTO'G'RI XULQI VA HOMIYLIK SHARTNOMALARIDAGI HUQUQIY XAVFLAR.....	50
Ibrohimjon Nabijonov.....	50
DISKVALIFIKATSIYA QO'LLASH JARAYONI: TARTIB-TAOMILLAR VA ME'ZONLAR.....	57
Abdumutal Bozorboyev.....	57
SPORT SHARTNOMALARIDA NEUSTOYKA QO'LLASH ASOSLARI VA TARTIBI..	72
Nurmuhammad Bolliyev.....	72
SPORT TRANSFERLARINING XALQARO HUQUQIY BAZASI.....	77
Dilshod Norqobilov.....	77
KELAJAKNI TARTIBGA SOLISH: O'ZBEKISTON YEVROPA ITTIFOQI VA AQSHNING YURIDIK SUN'IY INTELLEKTGA YONDASHUVLARIDAN QANDAY O'RGANISHI MUMKIN?.....	88
Fazliddin Nasiridinov.....	88
CROSS-BORDER COMPLIANCE: NAVIGATING HIPAA AND GDPR IN DIGITAL HEALTH PLATFORMS.....	94
Feruzbek Madaminov.....	94

ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN MEDIATSIYA JARAYONLARIDA FOYDALANISHNING ISTIQBOLLARI

Jasurbek Yoqubov

jasurbekyoqubov@gmail.com

Toshkent davlat yuridik universiteti
Magistratura va sirtqi ta'lim fakulteti
Mediatsiya va nizolarni muqobil hal etish mutaxassisligi magistranti

Annotatsiya. Zamonaviy texnologiyalarning mediatsiya jarayonlarida qo'llanilishi so'nggi yillarda dolzarb mavzuga aylangan. Ushbu tendensiya mediatsiya jarayonlarini yanada samarali, shaffof va tezkor qilishga yordam beradi. Mazkur maqola mediatsiyada zamonaviy texnologiyalardan foydalanishning asosiy yo'nalishlari, afzalliklari va dolzarb muammolarini tahlil qiladi. Xususan, onlayn platformalar, sun'iy intellektni mediatsiya amaliyotidagi ahamiyati ko'rib chiqiladi. Shuningdek, xalqaro tajribalar asosida ushbu yo'nalishning rivojlanish istiqbollari va O'zbekiston sharoitida qo'llash imkoniyatlari tahlil qilinadi. Maqolada mediatsiya jarayonlarini yanada takomillashtirish uchun zamonaviy texnologiyalar-ni joriy etish bo'yicha taklif va tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: mediatsiya, muzokara, zamonaviy texnologiyalar, onlayn platformalar, sun'iy intellekt, huquqiy innovatsiyalar.

Kirish

ODR tushunchasi, ya'ni "Nizolarni onlayn hal qilish" Covid-19 pandemiyasi davrida turli axborot va kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalaniladigan holda nizolarni boshqarish usullarini tavsiflovchi keng tarqalgan atamaga aylandi. Shu nuqtai nazardan, ba'zi nizolarni hal qilish jarayonlarini ODR sifatida belgilashda texnologiyaning roli va ishtirok darajasi borasida muayyan noaniqliklar yuzaga kelmoqda. Dunyo miqyosida olimlar va tartibga soluvchi organlar ODRning keng qamrovli ta'riflarini ishlab chiqib, nizolarni hal qilishning turli jihatlarini qamrab oluvchi yondashuvlarni ilgari surdilar⁵.

Nizolarni onlayn hal qilish (ODR) murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, uning tez rivojlanishi umumiy ta'riflarni ishlab chiqish va uyg'unlashtirish harakatlariga qarshi turadi. ODR uchun yagona va izchil asos yaratishga qaratilgan sa'y-harakatlarga qaramay, uning aniq ta'rifi hamda nizolarni hal qilish usullarining turlari bo'yicha hali ham noaniqlik mavjud. Ushbu noaniqlik ODRning huquqiy jihatdan aniq belgilangan ta'rifining yo'qligi va ilmiy adabiyotlarda ODR jarayonlarining o'ziga xos xususiyatlariga nisbatan yagona yondashuv shakllanmaganligi bilan bog'liq. Ya'ni bugungi kunda ODR tushunchasi keng tarqalmoqda, lekin hanuzgacha uning aniq bir ta'rifi, qo'llash usullari hamda qaysi nizo turlarini hal qilishda nizolarni onlayn hal qilish usulidan foydalanish kerakligi haqida aniq bir qo'llanma mavjud emas. Natijada, **"Video-konferensaloqa orqali ODR tijorat dasturi yordamida mediatsiya amalga oshiriladimi? Muzokaralar elektron pochta orqali ODR orqali olib boriladimi? Onlayn shikoyat shakllari ODRga kiradimi? Sud jarayonlari AKTga asoslangan ODRga tayanadimi?"** kabi savollarga beriladigan javoblar

⁵ <https://www.zurnalai.vu.lt/open-series/article/view/32042/30844>

qabul qilingan yondashuvga qarab sezilarli darajada farq qilishi mumkin⁶. Shu sababli ham mediatsiya bosqichida video konfrensiyalardan foydalangan holda taraflar bilan muzokaralar amalga oshirishimiz mumkin.

Asosiy qism

Shu o'rinda nizolarni muqobil hal qilish usullaridan mediatsiya bosqichida onlayn to'laqonli yoki qisman onlayn olib borishga qaratilgan g'oya paydo bo'ldi. O'zbekistonda fuqarolik biznesiga oid nizolarni Internet orqali hal qilish bo'yicha innovatsion taklif paydo bo'ldi. Ushbu yondashuv muqobil nizolarni onlayn hal qilish tizimining rivojlanishiga asoslanib, nizolarni elektron shaklda boshqarish va yuridik harakatlar bilan bog'liq masalalarni hal qilish uchun onlayn vositachilik mexanizmini taklif etadi. Ayniqsa, qonun asosida yuzaga keladigan nizolar muqobil nizolarni hal qilish jarayonlari orqali tartibga solinishi mumkin. Onlayn mediatsiya esa onlayn bitimlar natijasida kelib chiqadigan fuqarolik nizolarini hal qilishning samarali usullaridan biri bo'lib, tomonlar o'z ishlarini neytral uchinchi shaxsga – mediatorga taqdim etadilar⁷. Mediator esa taraflarning manfaatlarini muvofiqlashtirib, mediatsiya kelishuvi orqali taraflarga ushbu nizoli vaziyatni hal qilishda muqobil yechimga erishishga yordam beradi. Mediatsiya suddan tashqari nizolarni hal qilishning muqobil usuli bo'lib, uzoq yillardan beri turli xo'jalik va fuqarolik masalalarida, jumladan, atrof-muhit, mehnat, yer, uy-joy va iste'molchilarga oid nizolarni ko'rib chiqishda qo'llanib kelmoqda. Bu jarayon jamiyatning nizolarni tezkor, samarali va adolatli hal etishga bo'lgan ehtiyojini aks ettiradi.

Kristofer V. Murning ta'kidlashicha, mediatsiya uchinchi tomonning nizoga aralashuvi bo'lib, u nizolashayotgan tomonlar uchun maqbul hisoblanadi. Mediator

⁶ Jossey-Bass books and products are available through most bookstores. To contact Jossey-Bass directly call our Customer Care Department within the U.S. at 800-956-7739, outside the U.S. at 317-572-3986, or fax 317-572-4002

⁷ <https://journalkeberlanjutan.keberlanjutanstrategis.com/index.php/ijesss/article/view/487/454>

har ikki tomonning manfaatlarini teng ko‘rib, neytral pozitsiyada turadi. Ushbu uchinchi shaxs qaror qabul qilish vakolatiga ega emas, balki nizolashayotgan tomonlarga o‘zaro kelishuvga erishish uchun yo‘l-yo‘riq ko‘rsatadi va muzokaralarni samarali olib borishga yordam beradi⁸.

Ushbu taklifni O‘zbekiston fuqarolariga qanchalik qulayligini statistikalar orqali ko‘rib chiqsak maqsadga muvofiq bo‘ladi. AKT vaziri Sherzod Shermatov O‘zbekistonda internetdan foydalanuvchilar soni 31 mlndan oshganini ma‘lum qildi. Ulardan 29,5 mln nafari mobil internet orqali tarmoqqa ulanadi⁹. Ushbu raqamli ko‘rsatkichlarni O‘zbekiston Respublikasi Senati ham joriy yilining 7-fevral kuni “Xalqaro xavfsiz internet kuni” munosabati bilan bo‘lib o‘tgan davra suhbatida ham takidlab o‘tgan. Demak, bugungi kunda O‘zbekiston aholisining 80% dan ortiq qismi internetdan foydalanadi. Bu taklif fuqarolar uchun juda ham ma‘qul sanaladi desak maqsadga muvofiq bo‘ladi.

Ba‘zi hollarda nizolarni onlayn hal qilish (ODR) turli kommunikatsiya vositalari, jumladan, elektron pochta, tezkor xabar almashish, xavfsiz chat, konferensiya xonalari, telekonferensiya va video konferensiya orqali amalga oshirilishi mumkin. Ushbu texnologiyalar nizolarni hal qilish jarayonida muhim rol o‘ynaydi, bu esa ularning ahamiyatini yanada oshiradi.

Bu fikr Daewon Choyning “Onlayn bahslarni hal qilish” kitobida ilgari surilgan g‘oyalarga mos keladi. Katsh va Janet Rifkinlar ta’kidlaganidek, “Ushbu texnologiya nizolarni hal qilish jarayoni dizaynerlariga mutlaqo yangi imkoniyatlar va vositalarni taqdim etib, nizoda to‘rtinchi tomon rolini o‘ynashi mumkin.”

Onlayn jarayonda ODR xizmat ko‘rsatuvchi provayderning protsessual qoidalarini amalga oshirish uchun aniq jismoniy joyni belgilash imkonsiz bo‘lib,

⁸ Moore, Christopher W. The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict. John Wiley & Sons, [The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict - Christopher W. Moore - Google Books](#)

⁹ <https://www.gazeta.uz/oz/2022/12/15/internet-users/>

internet multimediya va kompyuterlashtirilgan konvertatsiya qilish uchun texnologik asos yaratadi, natijada an'anaviy chegaralar yo'qoladi¹⁰.

Bundan tashqari, onlayn mediatsiya kelishuvlarining haqiqiyliigi, yurisdiksiya tanlash, kibermakonda qo'llaniladigan qonunlar va huquqni muhofaza qilish organlari kabi huquqiy masalalar bilan bir qatorda, texnik va ijtimoiy muammolar ham mavjud. Ushbu muammolarni hal qilish uchun ba'zi bir takliflar ishlab chiqib uni jamoatchilikka targ'ib qilsak maqsadga muvofiq bo'ladi.

1. **Yurisdiksiya masalasini aniqlashtirish** – Onlayn nizolarni hal qilishda qaysi mamlakat qonunlari qo'llanilishini belgilovchi aniq huquqiy mexanizmlarni ishlab chiqish.

2. **Kelishuvlarning huquqiy kuchini mustahkamlash** – Onlayn mediatsiya natijasida tuzilgan kelishuvlarning huquqiy kuchga ega bo'lishini ta'minlash uchun maxsus qonuniy mexanizmlar yaratish.

3. **Huquqni muhofaza qilish organlari bilan hamkorlik** – Onlayn mediatsiya natijasida yuzaga keladigan huquqiy nizolarni rasmiy ravishda hal qilish uchun huquqni muhofaza qilish organlari bilan hamkorlikni kuchaytirish.

4. **Jamiyatda onlayn mediatsiya madaniyatini shakllantirish** – Onlayn nizolarni hal qilishning afzalliklari haqida keng jamoatchilikni xabardor qilish. **Ushbu takliflarni yanada takomillashtirib, vakolat doirasiga kiruvchi davlat organlari bilan hamkorlikni oshirgan holda ko'zlangan maqsadga erishish mumkin.**

Diplomatik muzokaralar yoki milliy dialoglar kabi matnga asoslangan jarayonlarda sun'iy intellekt (SI) mediatorlarga keng hajmdagi hujjatlar, hisobotlar va stenogrammalardan asosiy pozitsiyalarni ajratib olish hamda umumiy nuqtalarni aniqlash imkoniyatini berishi mumkin. SI avtomatik ravishda asosiy mavzular,

¹⁰ <https://journalkeberlanjutan.keberlanjutanstrategis.com/index.php/ijesss/article/view/487/454>

qarashlar va kelishuv nuqtalarini aniqlash orqali nafaqat ma'lumotlarni qayta ishlash jarayonini tezlashtiradi, balki mediatorlarga qarashlarni qayta shakllantirish va o'zaro tushunishni mustahkamlashda yordam beradi.

Birlashgan Millatlar Tashkilotining Siyosiy va Tinchlikni Barqarorlashtirish Ishlari Departamenti tarkibidagi Innovatsiya Markazi ushbu yangi yondashuvlarni sinovdan o'tkazmoqda. Xususan, sun'iy intellekt yordamida Yaman, Liviya va boshqa hududlarda maslahatlashuvlar olib borishni rejalashtirmoqda¹¹. Kelajakda bunday ilovalar mediatorlar jamoasi uchun yanada intuitiv va foydalanish uchun qulay bo'lishi kutilmoqda.

Xulosa

Mediatsiya jarayonida zamonaviy texnologiyalarning joriy etilishi nizolarni yanada samarali, shaffof va tezkor hal qilishga yordam bermoqda. Onlayn platformalar, sun'iy intellekt, raqamli hujjatlashtirish va ma'lumotlarni qayta ishlash kabi texnologiyalar mediatorlar va nizolashayotgan tomonlar uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Ushbu yondashuv mediatsiya amaliyotining rivojlanishiga turtki berib, xalqaro tajribalardan kelib chiqib, O'zbekistonda ham keng qo'llanilishi mumkin. Shu bilan birga, onlayn mediatsiya jarayonlarida huquqiy, texnik va ijtimoiy muammolarni hal qilish zarurati mavjud. Bu muammolarni bartaraf etish uchun yagona huquqiy me'yorlarni ishlab chiqish, xavfsizlikni oshirish va mediatorlarning raqamli ko'nikmalarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Kelajakda mediatsiya jarayonlarining yanada takomillashishi va texnologiyalar bilan uyg'unlashishi muqobil nizolarni hal qilish tizimining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Mediatorlar va nizolashayotgan tomonlar zamonaviy texnologiyalardan oqilona foydalanish orqali nizolarni tez, adolatli va maqbul yo'l bilan hal qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

¹¹ [AI and the future of mediation | Conciliation Resources](#)

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Jossey-Bass books and products are available through most bookstores. To contact Jossey-Bass directly call our Customer Care Department within the U.S. at 800-956-7739, outside the U.S. at 317-572-3986, or fax 317-572-4002
2. Moore, Christopher W. The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict. John Wiley & Sons,
3. [AI and the future of mediation | Conciliation Resources](#)
4. <https://journalkeberlanjutan.keberlanjutanstrategis.com/index.php/ijesss/article/view/487/454>
5. <https://www.zurnalai.vu.lt/open-series/article/view/32042/30844>